

SECTION XVIII. PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

DOI 10.36074/logos-15.10.2021.45

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА У СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ: 30 РОКІВ СТАНОВЛЕННЯ

ORCID ID: 0000-0003-1421- 0554

Панок Віталій Григорович

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
*Український науково-методичний центр практичної психології і
соціальної роботи НАПН України*

УКРАЇНА

У 1991 році в системі освіти була створена психологічна служба. Її створення і розвиток протягом 30 років є однією з найбільш вдалих освітніх реформ та найбільш суттєвим внеском вітчизняної психологічної науки у розвиток освітньої практики. Становлення психологічної служби пов'язано з іменами видатних науковців і організаторів освіти О.В. Киричука, В.Г. Кременя, С.Д. Максименка, В.О. Моляко, І.І. Цушка, Т.С. Яценко та багатьох інших. Діяльність психологічної служби забезпечує практичну реалізацію в освітньому процесі принципів гуманізму і дитиноцентризму, індивідуальний і особистісний підходи до кожного здобувача освіти, сприяє захисту фізичного, психічного і соціального здоров'я та підвищенню психологічної культури суспільства в цілому [1].

З самого початку створення служби вона відрізнялась від сукупності психологів, які працюють у закладах освіти США чи європейських країнах. Головною відмінністю є те, що наша служба задумувалась від початку як цілісна субординативна структура методичного супроводу і підтримки професіоналів, що її складають.

Другою особливістю служби була стратегія її створення, яка полягала у тому, що практичний психолог мав здійснювати психологічний супровід освітнього процесу в цілому, а не вирішення окремих проблем його учасників. Працівник психологічної служби у нашому варіанті – це не консультант (точніше – не тільки консультант), який не є частиною команди і який займає метапозицію. Більше того, психолог у школі є частиною мультидисциплінарної команди яка, фактично, має єдину мету – всебічний розвиток особистості учня. І роль психолога у цій команді – психологічне забезпечення зусиль багатьох педагогів, які у своїй професійній діяльності намагаються реалізувати зазначену мету на практиці.

Така модель дозволяє психологу бути зануреним у минуле кожного учня і кожної учнівської групи, бачити динаміку стосунків різних груп учасників освітнього процесу – учнів, вчителів, батьків, прогнозувати тенденції розвитку як окремої особистості, так і окремих груп, визначати межі «зони найближчого розвитку» (Л.С. Виготський).

Концептуальне розуміння сутності психологічної служби відображено у 76 статті Закону України «Про освіту»: «психологічна служба покликана забезпечувати своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку

здобувачів освіти, мотивів їх поведінки з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяти створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань закладів освіти, соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони їх психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань, які реалізуються у сфері система освіти України» [2].

Сьогодні психологічна служба являє собою розгалужену структуру навчально-методичних центрів/лабораторій, посад методистів, практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти усіх типів: від дошкільних до закладів вищої освіти [3].

Так, за даними МОН України, у 2020/2021 навчальному році кількість фахівців психологічної служби становила 23 тис. 296 осіб. Із них практичні психологи – 15 тис. 68 осіб, соціальні педагоги – 7 тис. 355 осіб, методисти – 873 особи [4]. Забезпеченість практичними психологами у закладах освіти (у ставках) становить 72,7% від загальної потреби, соціальних педагогів – 54,8%. Отже, середній показник від потреби наявних ставок становить 64%.

Психологічна служба сьогодні суттєво впливає на реформування освіти, оперативно реагує на соціальні проблеми, що виникають у суспільстві в цілому і в освіті зокрема.

За 2020/2021 навчальний рік працівниками психологічної служби до просвітницької роботи було залучено 5 556 926 учасників освітнього процесу, з них 3 102 769 здобувачів освіти, 689 653 педагогів, 1 755 498 батьків.

У звітному році було здійснено 5 189 783 діагностичних обстежень учасника освітнього процесу, а саме: 4 089 638 - здобувачів освіти, 397 667 - педагогів та 702 479 батьків.

Заходи з психологічної профілактики відвідало 3 872 288 осіб, а саме: 2 766 780 здобувачів освіти, 415 042 педагогічних працівників та 690 466 батьків та інших законних представників дітей.

Загальна кількість консультувань склала 4 715 835, з яких 2 744 465 осіб проконсультовано у груповій формі, а 1 971 070 осіб – індивідуально.

Наведені дані свідчать про суттєвий вплив працівників психологічної служби на освітній процес, на всіх його учасників.

Розвиток психологічної служби суттєво вплинув на збільшення чисельності підготовки фахівців-психологів у закладах вищої освіти. Так, у 1990 році в усій країні три вищі заклади освіти в рік випускали близько 150 спеціалістів з дипломом психолога. Сьогодні, за даними Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [5], на спеціальності «психологія» навчається 31,5 тисяч студентів!

Діяльність фахівців психологічної служби суттєвим чином вплинула й на розвиток української наукової психології. Помітно збільшились, у порівнянні з 1991 роком, кількості і обсяги наукових досліджень актуальних проблем соціальної і педагогічної практики, змісту, форм і методів професійної підготовки практичних психологів.

Аналіз тематики захищених дисертацій показав, що близько третини з них присвячено змісту і методикам формування професійно значущих рис майбутніх практичних психологів у процесі їхнього навчання у закладах вищої освіти або у процесі підвищення кваліфікації, змісту роботи практичних психологів з окремими проблемами або категоріями клієнтів, теоретичним і методичним засадам розвитку прикладних проблем психології.

Таким чином, психологічна служба сприяє не тільки практичній реалізації

реформ в освіті, а й прислугується більш широкій справі – підвищенню психологічної культури всього суспільства.

Список використаних джерел:

- [1] Психологічна служба : Підручник (2016) / [В.Г. Панок (наук. ред.), А.Г. Обухівська, В.Д. Острова та ін.]. – Київ : Ніка-Центр. – 362 с.
- [2] Закон України "Про освіту" від 05 вересня 2017 р. № № 2145-VIII. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- [3] Панок В. Г. (2020) Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). Вилучено з : <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-9-1>
- [4] Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти на 2020/2021 н.р., лист ІМЗО від 27.07.2020 р. № 22.1/10-1495. Вилучено з : <https://imzo.gov.ua/2020/07/27/lyst-imzo-vid-27-07-2020-22-1-0-1495-pro-priorytetni-napriamy-roboty-psykholohichnoi-sluzhby-u-systemi-osvity-na-2020-2021-n-r/>
- [5] Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (2021) / За заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. - К. : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. - 364 с.